

1. Aspecte preliminare

Autorii de articole științifice, suporturi de curs universitar, cărți sau alte materiale destinate publicării se confruntă adesea cu pericolul plagiatului, care planează asupra lor ca o adevărată „sabie a lui Damocles”. Se poate întâmpla, așa cum s-a dovedit în ultima perioadă, ca o lucrare plagiată să se întoarcă împotriva autorului ei în urma descoperirii plagiatului cu ajutorul unor programe specializate confirmate de analiza unor specialiști în domeniu sau la inițiativa unor comisii specializate.

Termenul „plagiat” vine din limba latină („*plagiarius*” avea sensul inițial de „răpitor, seducător” sau „tâlhar”) (Șercan, 2017: 21). Etimologia acestui termen este indicată și în dicționarul online Merriam Webster drept *plagiarius* (același sens „răpitor”, termen derivat din *plaga* – „o plasă folosită de vânători pentru a prinde prada”, t.n.) (*to plagiarize*, Merriam Webster Dictionary, consultat la 28.10.2021), acțiunea de capturare a prăzii fiind denumită *plagium*, iar *plagiarius* ajunge cu timpul să-i denumească pe „traficantii care furau sclavii altora” (Ofrim, 2012).

Inventarea tiparului de către Guttenberg în 1450 a adus o adevărată revoluție în modul în care oamenii aveau acces la textul tipărit (Sutherland-Smith, 2008: 37). Drept urmare, tot mai multe tipărituri au început să circule, iar ulterior, după câteva sute de ani, a început să se formeze și conștiința proprietății ideilor.

Perspectiva asupra originalității unei lucrări și asupra auctorialității s-a schimbat în timp, pornind din timpuri vechi și ajungând până în ziua de azi. România a traversat perioade de

constituire și încheiere a unui sistem de educație și a unei literaturi („Scrieți, băieți, numai scrieți!”, îndemna acum mult timp Ion Heliade-Rădulescu breasla scriitoricească ce suferea mai ales la capitolul cantitate), de adoptare a unor legi în domeniul dreptului de autor (neaplicate corespunzător o perioadă lungă de timp) și, în ultimii ani, de armonizare cu legislația europeană și, ca urmare firească, de prevenire și sancționare a cazurilor dovedite de plagiat. Într-un articol pe tema plagiatului, publicat în 2012, Alexander Baumgarten sintetizează foarte bine diferența de percepție a auctorialității în funcție de perioada istorică traversată de omenire:

În lumea modernă, ideea de autor s-a modificat radical față de lumea celor vechi. Motivul este simplu: cei vechi credeau că auctorialitatea nu este importantă, deoarece vedeau subiectul uman drept o desprindere incompletă și inspirată de o natură divină, în care ne vom regăsi odată toți, cu ideile noastre. Dimpotrivă, pentru lumea modernă, subiectul uman este ceva complet determinat și independent de lume și de ceilalți. Când Descartes spune cuget, deci exist, el spune implicit sunt autor, deci nu plagiez. În lumea modernă, persoana umană se întemeiază pe ea însăși, indiferent că este sau nu este creată. De aceea, în lumea noastră există conștiință auctorială.

(Baumgarten, 2012)

Nu puține au fost situațiile în care persoane publice, politicieni, rectori sau cadre didactice universitare s-au văzut puse în situația demiterii sau a demisiei din cauza plagiatului comis în urmă cu mulți ani, de regulă în lucrările lor de doctorat. Pare-se că s-a ignorat în toate cazurile pericolul la care o persoană publică s-a expus, în mod inconștient, când, cu voie sau fără voie, a

lăsat să îi scape în propria lucrare mai multe rânduri, pagini sau chiar capitole fără ca sursele citatelor sau ale ideilor respective să fi fost menționate. Una dintre motivațiile des întâlnite a fost aceea că, în trecut, rigorile științifice erau la un nivel mai scăzut decât acum, iar normele de citare nu fuseseră bine asimilate, drept consecință, problema plagiatului nu fusese nici ea clar explicată pe înțelesul tuturor. Oricum ar fi, plagiatul rămâne plagiat, indiferent de circumstanțele sau motivele invocate.

Totuși, invocarea unor asemenea motive nu se susține, căci acum, ca și în urmă cu 10 sau 20 ani, avem la dispoziție numeroase surse de informare și documentare, iar ceea ce ne pune la dispoziție spațiul online este cu adevărat copleșitor în materie de documentare. Doar cei care nu vor să „piardă” timp citind despre normele de citare, parafrizare, documentare sau alcătuire a unei bibliografii caută scuza neatenției sau a inexistenței surselor de informare pe această temă. Desigur, nu se poate face comparația cu situația de acum 100-150 de ani, când conceptele de „traducere”, „copiere” sau „creație originală” nu existau sau nu erau conștientizate deplin. Lucrurile aveau să se așeze puțin după publicarea Legii proprietății literare și artistice de către Al. I. Cuza în 1862 (Chivu, 2012), însă copierea voluntară sau traducerea unor opere și publicarea sub semnătură proprie se constituie într-o problemă a creației românești pentru o perioadă lungă de timp, chiar până în zilele noastre.

Plagiatul nu este doar o eroare semnalată și eventual corectată de autor sau recunoscută ca atare doar atunci când este demascată. Odată cu plagiarea unor lucrări de doctorat, de exemplu, autorul comite și infracțiunea de fals în declarații, deoarece el dă o declarație pe propria răspundere prin care își asumă originalitatea lucrării respective (Ghențulescu, 2019: 63). Plagiatul este ca o rană ce nu se vindecă niciodată, el putând fi

descoperit chiar și după mulți ani, în astfel de situații plagiatorul suportând toate consecințele legale ale faptei sale.

Fiind parte integrantă din învățământul european și aliniindu-se la modelele de bune practici occidentale în această privință, România a adoptat în ultimii ani legi care reglementează plagiatul și impun schimbarea curriculumului din universități în sensul introducerii, din anul universitar 2018-2019, a cursurilor opționale de etică și integritate academică la nivelul studiilor de licență și a obligativității acestor cursuri în cazul studiilor universitare de masterat și doctorat. Motivarea deciziei consfințite prin Ordinul Nr. 3131/2018 din 30 ianuarie 2018, stă în faptul că astfel se vor „asigura, în mod structurat, pentru promoțiile viitoare, începând cu anul I de studii, cunoștințele și deprinderile necesare unei activități academice și de cercetare, în acord cu cerințele eticii și deontologiei universitare” (www.edu.ro, 2021). Drumul demersurilor de reglementare și organizare în privința plagiatului se poate dovedi destul de greu și poate părea uneori o luptă cu morile de vânt, însă calea este cea bună, căci este cea dreaptă.